

Een zoektocht naar belonging

Valt er onderscheid te maken tussen vluchtelingen en migranten?

Universiteit Leiden

Sanne Hogesteeger

S1040111

Bachelor Scriptie

Culturele Antropologie en Ontwikkelingssociologie

Begeleider: Dr. I. Boog

Inleverdatum : 13/6/13

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
Inleiding	3
Hoofdstuk 1 Theoretisch Kader	
- 1.1: Belonging en identiteit	5
o 1.1.1: Het verliezen en hervinden van identiteit en daarmee belonging	6
o 1.1.2: Integratie en identiteitsconflicten	7
o 1.1.3: Thuis, een eigen plek	8
- 1.2: Definities: Het onderscheid tussen migratieproces en het vluchtproces	10
- 1.3: Discussies over de termen en definities	11
- 1.4: Structure & Agency	14
- 1.5: Vragen voor de analyse	15
Hoofdstuk 2 Analysen migranten en vluchtelingen studies	
- 2.1: Vluchteling of migrant?	17
o 2.1.1: relevantie termen in het casusmateriaal	18
- 2.2: Belonging & Identiteit	18
o 2.2.1: Thuis	19
o 2.2.2: Contact met het thuisland en mensen met gelijke ervaringen	20
o 2.2.3: Gender en Leeftijd	20
o 2.2.4: Afkomst en eigenschappen thuisland	21
o 2.2.5: Gedwongen of ongedwongen	23
o 2.2.6: Gastlandfactoren en beleid	23
o 2.2.7: Citizenship	25
o 2.2.8: Lengte verblijf	25
o 2.2.9: Persoonlijke eigenschappen	26
Conclusie en discussie	27
Literatuurlijst	29

Afbeelding op de voorkant: Schilderij genaamd 'Refugee' van Bryce Chisholm.

Voorwoord:

Voor u ligt de scriptie die is geschreven ter afsluiting van mijn bachelor Culturele Antropologie en Ontwikkelingssociologie aan de Universiteit Leiden. In oktober 2012 heb ik de keuze voor mijn onderwerp doorgegeven aan de scriptiecoördinator en na de toewijzing van mijn scriptiebegeleider heb ik het onderwerp concreter kunnen maken. Mijn interesses rondom migratie en vluchtelingen in het bijzonder liggen ver uiteen en het was van belang dat ik deze zou inkaderen. Igor Boog heeft mij hier bij kunnen helpen door vragen te stellen die mij aan het denken zetten. Vragen als: “Als ik vlucht voor de regen, ben ik dan een regenvluchteling?”¹, wil je iets zeggen over migranten of over economische migranten?, leg mij eens uit wat je nou zou willen weten? waren vragen die er voor zorgde dat ik beter in staat was om mijn onderwerp in te kaderen en te contextualiseren. Tips als: “Met laptops moet je niet gooien, dat vinden ze klaarblijkelijk niet heel fijn”² waren ook erg nuttig. Graag wil ik hem bedanken voor zijn interessante colleges en voortdurende motivatie en begeleiding.

Deze scriptie is een afsluiting van drie hele leuke en leerzame jaren aan de Universiteit van Leiden. De onderwerpen die zijn behandeld binnen de colleges waren zeer divers, maar bleven mij daarom juist vaak prikkelen. Ik heb goed gebruik kunnen maken van de vrijheid die er is om je meer te verdiepen in die onderwerpen waar jou interesse ligt. Mijn onderwerp van het Binnenlands Leer Onderzoek was bijvoorbeeld de religieuze en nationale identiteit van moslimjongeren, mijn laatste essay bij Migration and Citizenship heb ik geschreven over Somaliërs die doorverhuisden van Nederland naar Engeland en de project proposal van het vak Environment and Society was voor een project dat koken op zonne-energie zou introduceren binnen vluchtelingenkampen. Het is goed te zien dat zeker vluchtelingen altijd mijn interesse hebben gehad, daarom heb ik ook vol enthousiasme aan deze scriptie kunnen schrijven en presenteer ik met voldoening deze scriptie.

Het idee voor het onderwerp van deze scriptie is mede dankzij een lezing van de heer Verkuyten op een congres voor de geestelijke gezondheidszorg en een ontmoeting met vluchtelingen uit Ter Apel op het LaSSA-congres over beeldvorming in de media ontstaan. Hen wil ik hierbij bedanken voor de interessante gesprekken en lezingen. Daarnaast zou ik ook graag mijn moeder, Annelies willen bedanken die ondanks alle drukte graag mijn scriptie in de laatste week nog eens wilde doorlezen om het te voorzien van het laatste commentaar.

¹ Eerste scriptiebespreking in 2012

² Scriptiebespreking op 19 april 2013.

Inleiding

In de media en politiek is er veel aandacht voor integratie, waarbij men soms specifiek aandacht besteedt aan vluchtelingen of aan migranten. Echter wordt er soms ook over hen geschreven als een “groep”, bijvoorbeeld als er wordt gesproken over integratieproblematiek. Er wordt niet altijd direct gerefereerd aan hun migranten- of vluchtelingenafkomst, maar wel aan het feit dat ze niet oorspronkelijk uit Nederland komen. Een voorbeeld hiervan is: “Marokkaanse jongeren presteren slechter op school en zijn oververtegenwoordigd in het criminele circuit doordat er een sterke inconsistentie bestaat tussen de waarden en normen in het gezin waarin zij opgroeien enerzijds en die op school en in de maatschappij anderzijds.”(Volkskrant 27/2/13). Zoals te zien is in dit citaat worden problemen gekoppeld aan verschillen in waarden en normen tussen de samenleving en het gezin (als zijnde niet uit Nederland). De Wetenschappelijke Raad van het Regeringsbeleid stelde in 1979 al dat het leven tussen twee werelden, die beide een beroep doen op de loyaliteit, vaak leidt tot identiteitsproblemen³. De migratie kan dus leiden tot spanningen tussen lokale bewoners van het ontvangende land en de migranten zelf, met allerlei identiteitsconflicten tot gevolg⁴.

Vluchtelingen en migranten worden geregeld omschreven als twee afzonderlijke groepen, maar wat maakt iemand een vluchteling en geen migrant en andersom? De definities van deze “groepen” staan constant ter discussie, want waarom zou bijvoorbeeld een economische migrant niet een economische vluchteling kunnen zijn?

Door het bestaan van het officiële onderscheid dat de wet maakt, krijgen vluchtelingen andere hulp aangeboden dan migranten. De vraag is of hulp op basis van dit onderscheid op zijn plaats is. Wellicht is het zo dat de ervaringen van een migrant in het land van aankomst vergelijkbaar zijn met die van de officiële vluchteling en dat zij dus dezelfde kansen zouden moeten krijgen. Daarnaast is er de mogelijkheid dat juist het label migrant of vluchteling er voor zorgt dat zij in het land van aankomst beiden tegen andere voor- en nadelen aanlopen? Beide groepen bestaan uit mensen die als zij vertrekken uit hun thuisland, een leven moeten achterlaten en vervolgens in een ander land een nieuw leven moeten opbouwen en daar dan ook belonging moeten vinden. De ervaringen met het vinden van belonging zijn binnen deze scriptie vergeleken.

Mijn hoofdvraag luidt: Valt er op basis van het hervinden van belonging in het land van aankomst een onderscheid te maken tussen migranten en vluchtelingen? Om deze vraag te kunnen beantwoorden zal er aandacht besteed worden aan de volgende vraag: welke factoren zijn van invloed op migranten en vluchtelingen bij het hervinden van belonging? Deze vraag wordt gesteld met als doel om uiteindelijk iets te kunnen zeggen over de verschillen en overeenkomsten bij het hervinden van belonging tussen migranten en vluchtelingen. Om een duidelijk beeld te geven van de groepen die worden behandeld, zal er gekeken worden welke definities worden gehanteerd als men het

³ http://www.moeilijkemensen.nl/docs/biculturele_identiteit.pdf geraadpleegd op 15 april 2013

⁴ <http://www.ru.nl/gpm/@803629/pagina/> geraadpleegd op 15 april 2013

onderscheid tussen migranten en vluchtelingen wil weergeven? Daarbij zal er gekeken worden of dit onderscheid invloed heeft op migranten en vluchtelingen bij het hervinden van belonging. Het antwoord op de hoofdvraag is maatschappelijk en wetenschappelijk relevant, omdat het allereerst bij kan dragen aan de discussie omtrent de termen migrant en vluchteling en daarnaast kan het antwoord op deze vraag beter inzicht geven in de ervaringen van het vinden van belonging.

Binnen deze scriptie zijn kritische vragen gesteld bij het gebruik van de termen vluchteling en migrant. Ondanks dat zullen deze termen veelvuldig gebruikt worden binnen de scriptie. Dus als er gesproken wordt over migranten dan wordt er bedoeld op de groep die de auteurs beschrijven als migranten (in hun ogen ongedwongen vertrokken) en als er gesproken wordt over vluchtelingen dan wordt er bedoeld op de groep die de auteurs vluchtelingen noemen. Daarnaast is er in de tekst meerdere keren het woord 'zijn' of 'zichzelf' gebruikt, hierbij zou er in de meeste gevallen ook haar of haarzelf kunnen staan.

Hoofdstuk 1 Theoretisch kader

Om een antwoord te kunnen vinden op de hoofdvraag van deze scriptie, zullen de begrippen die binnen deze vraag aanbod komen, uitgelegd worden. Er is eerst uitleg gegeven op het begrip belonging en vervolgens is er kritisch gekeken naar de begrippen vluchteling en migrant.

1.1 Identiteit en Belonging

De hoofdvraag van deze scriptie heeft als doel om te bekijken of er verschil is tussen migranten en vluchtelingen bij het hervinden van belonging in het gastland. In dit deel van het theoretisch kader zal ingegaan worden op het begrip belonging. Belonging is deel van het identiteitsproces en dat is waarom de sociale identiteitstheorie hier als eerst zal worden besproken.

In het dagelijks leven staat men in contact met vele verschillende groepen, instituties en individuen. Door te bepalen waar jij toe behoort en doordat anderen daarnaast bepalen waar jij toe behoort, wordt jouw identiteit gevormd. Deze identiteit bestaat uit verschillende componenten. Hierbij wordt uitgegaan van het idee van Verkuyten, het idee dat men niet één identiteit heeft, maar dat een identiteit is opgebouwd uit vele componenten (Verkuyten 2005:44). De kenmerken en dimensies die men gebruikt om zijn identiteit te verwoorden, zijn volgens Verkuyten⁵ zeer talrijk en kunnen verwijzen naar persoonlijke voorkeuren, interesses, bezittingen en gedragingen, maar ook naar leeftijd, sekse, etniciteit en religie. Er is voor gekozen om geen onderscheid te maken tussen verschillende identiteiten. Binnen de wetenschap wordt dikwijls nog wel gesproken over de nationale, religieuze of etnische identiteit. Deze componenten zijn alleen niet los te zien van elkaar. Tezamen vormen zij namelijk de sociale identiteit van een individu.

Het vormen en constant herdefiniëren van een identiteit is een proces. Vragen die centraal staan binnen dit proces zijn: waar behoor ik toe?, waar voel ik mij thuis? en waar vinden anderen dat jij toe behoort? Allemaal vragen die uitgaan van het idee van belonging. Belonging is de emotionele behoefte van de mens om er bij te horen (Baumeister & Leary 1995:499). Het identiteitsproces bestaat uit verschillende dimensies. Allereerst is er de zelfcategorisering. In deze dimensie bepaal je zelf afhankelijk van tijd en plaats tot welke groeperingen je behoort (Verkuyten 2010: 38). Zelfdefinities zijn onderhevig aan degradaties, zo vind men sommige belangrijk en uit men sommige sterker dan andere (2010:39). Iemand kan bijvoorbeeld het label vluchteling als belangrijk ervaren voor de omschrijving van wie hij is, terwijl een ander dit label wel aan zichzelf toeschrijft zonder daar veel belang aan te hechten.

De volgende dimensie is de identificatie door anderen. Niet alle classificaties die je aan jezelf toeschrijft worden ook door anderen aan jou gekoppeld (Verkuyten 2005:44). Deze dimensie wordt door Jenkins (2008:12) "the external aspect of the process" genoemd. Deels kun je je identiteit dus zelf vormgeven, maar hoe anderen ons zien en indelen is het andere deel van het identificatieproces.

⁵ Rede van M. Verkuyten in 2006

Identiteit is “the human capacity – rooted in language – to know ‘who’s who’”(Jenkins 2008:5).

Identificeren is dus niet alleen voor jou van belang, maar ook voor de mogelijkheid om onderscheid te kunnen maken. In deze externe dimensie wordt de eerste dimensie gevalideerd (Jenkins 2004:19).

Deze twee dimensies samen zijn de sociale classificering, deze classificering voer je deels zelf uit en wordt deels door de buitenwereld voor jou gedaan (Verkuyten 2005:44). Vervolgens is deze classificering onderhevig aan specifieke verwachtingen behorend tot die classificering (Verkuyten 2005:44). Jenkins omschrijft dit onderscheid tussen de sociale classificering en de verwachtingen als de “nominal identity” en de “virtual identity” (Jenkins 2004: 22). Ondanks dat de nominale termen blijven bestaan, kan de daarbij horende virtuele identiteit constant veranderen. Het idee over hoe een migrant zich gedraagt, kan bijvoorbeeld veranderen, maar de term migrant kan ondanks dat aan een persoon gekoppeld blijven. Andersom is dit ook mogelijk, want mochten overheidsinstellingen er voor kiezen af te zien van een nominale term zoals vluchteling, dan kan de virtuele identiteit die met deze term gepaard gaat onveranderd blijven.

1.1.1 Het verliezen en hervinden van identiteit en daarmee belonging

De identiteit, zoals hierboven besproken, komt tot stand door contact met verschillende individuen, groepen en instituties. Deze sociale relaties en netwerken zijn de sociale wereld van een persoon (Vandemark 2007:245). Door jezelf bij een bepaalde groep in te delen, geef je je positie aan in de sociale wereld (Verkuyten 2010:38).

Binnen deze scriptie is uitgegaan van de theorie van Emanuel Marx: *The social world of refugees: a conceptual framework*. Ondanks dat Marx het de sociale wereld van vluchtelingen noemt, zou dit idee ook kunnen opgaan voor migranten in het algemeen. Ieder persoon heeft een sociale wereld, die opgebouwd is uit verschillende sociale relaties en netwerken. Het idee van het bestaan van sociale werelden werkt alleen als men een samenleving niet ziet als een gesloten systeem, maar als een systeem dat veranderingen kan ondergaan (Marx 1990:191). In deze veranderlijke samenlevingen staat elke persoon in het middelpunt van zijn eigen sociale wereld. Deze sociale wereld is niet gebonden aan een specifieke plaats of een specifiek land (1990:194). Er is geen ideale sociale wereld, we weten alleen dat: “some of these worlds are large and some small, some close-knit and some loose-knit, some relatively stable and some volatile, and also that some are less bearable than others”(1990:196). Als de sociale wereld van een persoon groeit dan blijkt men beter in staat te zijn om aan bepaalde persoonlijke behoeften te voldoen. Voorbeelden hiervan zijn het vinden van een baan of het creëren van een veilig thuis.

De sociale wereld van migranten en vluchtelingen wordt volgens Marx verstoord als zij hun thuisland verlaten, beiden dienen nieuwe relaties aan te gaan in hun nieuwe leefomgeving om zichzelf te kunnen voorzien in hun behoeften. Deze behoeften zijn onder te verdelen in emotionele, cognitieve,

fysieke en spirituele behoeften⁶. Een van de emotionele behoeften van een mens is de wil om te behoren, oftewel het gevoel van belonging. Men gaat op zoek naar regelmatig sociaal contact met hen waarmee zij zich verbonden voelt. Het ontbreken van dit contact, deze sociale relaties, zorgt er voor dat men geen gevoel van belonging kent en Baumeister en Leary benadrukken de negatieve effecten hiervan: “Deprivation of belongingness should lead to a variety of affiliative behaviors and cause various undesirable effects, including decrements in health, happiness and adjustment” (Baumeister and Leary 1995:508).

1.1.2 Integratie en identiteitsconflicten

Het hervinden van belonging start vanaf het moment van aankomst, volgens Gonsalves is er vaak pas weer sprake van een positieve identiteit in de *return to normal life-stage* van de resettlement. Deze fase vindt plaats in elke vorm van migratie. Hij zegt:

“Resettlement is a process that is culturally, socially, and psychologically complex. It is an active process that continues over the lifetime of the refugee. After arrival in the host country, refugees must adopt some sort of modus vivendi with the new culture in which they confront a strange language and a novel set of traditions”(Gonsalves 1992:383).

Als men verhuist dan moet men afscheid nemen van een aantal definities van zichzelf, die hij ontleend heeft aan zijn sociale relaties en omgeving. Het gaat hier echter niet om alle definities, een fout die men nog te vaak maakt. Men spreekt over het verloren contact met het thuisland en de daaraan gekoppelde sociale relaties, maar niet al deze sociale relaties gaan verloren (Malkki 1995:515). Contact met familie blijft vaak bestaan. Sociale relaties zorgen voor een gevoel van belonging. Dit gevoel van belonging zal geprobeerd worden terug te vinden als men zich in een nieuwe omgeving bevindt. Als men kijkt naar het interne identificatieproces kan het hervinden van belonging lastig zijn, omdat men zelf niet meer weet waar hij toe behoort. Ook het externe proces van identificatie kan het hervinden van belonging in een nieuwe samenleving bemoeilijken, omdat “mainstream society perceives them as an outsider who has another place of origin and another place of belonging” (Kebede 2010:4). De samenleving geeft hen dus het label van buitenstaander. Het identiteitsconflict is daarnaast vaak een samenkomst van het interne en het externe proces van identificatie. Het zelfbeeld klopt dan niet met het beeld wat de samenleving aan de persoon toeschrijft (Shadid 1995:4).

Er zijn theorieën over welke factoren van invloed zijn op het wel of niet makkelijk kunnen vinden van belonging in een nieuwe samenleving. Volgens Kunz dient men ten eerste rekening te houden met de *cultural compatibility*⁷ van het land van herkomst en het gastland. Ten tweede dient

⁶ <http://www.authenta.nl/uploadedfiles/64-Toelichting%20behoefte.pdf?PHPSESSID=nccisb8hne5tk0vj2qg4iuuv21> geraadpleegd op 25 april 2013

⁷ De letterlijke vertaling is: culturele compatibiliteit. Twee landen die qua cultuur, normen en waarden en gewoonten op elkaar lijken en dus vergelijkbaar zijn.

men te kijken naar de *population policies*⁸ van het gastlanden en als laatste speelt de sociale ontvankelijkheid een rol (Kunz 1981:46). Onder de culturele compatibiliteit vallen taal, waarden, tradities, religie, politiek, voedsel en persoonlijke relaties. Een goed voorbeeld van population policies, zijn de beleidsmaatregelen die een land neemt om onderscheid te maken tussen wie wel en wie niet een vluchteling is (Hein 1993:49).

Naast factoren van het land van aankomst die van invloed kunnen zijn, zegt Kunz dat de afstand van het thuisland tot het asieland positief correleert met de kwaliteit van het vluchtelingenbestaan (Kunz 1981:51). Kunz suggereert daarbij dat de intensiteit van de vlucht, de duur van de vlucht en het aantal psychologische trauma's bepalend zijn voor de problemen die een persoon kan ervaren bij het settelen in een nieuwe samenleving (Gonsalves 1992:383).

1.1.3 Thuis, een eigen plek

Een belangrijk deel van de identiteit wordt ontleend aan dat wat men thuis noemt. Ook wel place-identificatie genoemd (Cuba & Hummon 1993:113). De *place* en *space*⁹ van de thuissituatie zijn bepalende factoren voor wat men wel en niet thuis noemt. Wat een persoon als zijn thuis ziet, is een plek waar hij zich thuis voelt. Het gevoel van belonging speelt hier dan ook een belangrijke rol. Waarneer men verhuist verliest men niet alleen deels zijn sociale wereld, maar ook zijn fysieke omgeving (Vandermark 2007:241). Het kwijt raken van een "eigen" plaats kan er toe leiden dat een persoon zijn eigenwaarde en gevoel van belonging verliest (2007:242). Het concept thuis is een multidimensionaal begrip, het bestaat uit de locatie van een woonplaats, de tijd die daar is geleefd en de af- of aanwezigheid van sociale relaties in die ruimte.

Zoals eerder gezegd is belonging een behoefte die ieder mens heeft, door Malkki is dit als volgt omschreven: "to be rooted is perhaps the most important and least recognized need to the human soul"(Malkki 1992:24). Door het gebruik van het woord 'wortelen' is het belang van een daadwerkelijk plaats meer benadrukt. "Having roots involves intimate linkages between people and place"(1992:24). Er wordt vaak van uitgegaan dat men zijn identiteit ontleent aan de plek waar hij geworteld is. De fout die lange tijd binnen de antropologie is gemaakt is om de (culturele) identiteit te zien als gebonden aan een plaats (Malkki 1992:29, Gupta & Ferguson 1992:7). Ondanks dit verwijst men vaak naar fysieke plekken om zichzelf of een ander te omschrijven, daarom dient er aandacht te zijn voor dat wat men ziet als de plek waar hij thuishoort en dat wat hij ziet als thuis.

De behoeften aan een daadwerkelijk plek die men thuis kan noemen is een van de fysieke behoeften die in subparagraaf 1.1.1 besproken is. De daadwerkelijke woning is een deel van dat waar men in zijn place-identity naar verwijst (Cuba and Hummon 1993:113). Deze identificatie met een plek gaat vaak samen met emotionele banden met die plek, "This identification with place is often

⁸ De letterlijke vertaling is: bevolkingsbeleid.

⁹ De letterlijke vertaling is: plaats en plek, maar dit geeft de strekking slechter weer.

experienced as a sense of being "at home"- of being comfortable, familiar, and "really me" here” (1993:113).

Cuba en Hummon geven aan dat er een aantal factoren zijn die het hebben van een place – identiteit kunnen bevorderen. Allereerst: “Local social involvements-particularly those with friends, but also those involving kin, organization- al memberships, and local shopping-prove to be the most consistent and significant sources of sentimental ties to local places” (1993:115). Ten tweede blijkt het dat hoe langer men op een plaats woont hoe sterker de plaats identiteit wordt. In het bijzonder het opbouwen van sentimentele band en “a sense of home” (1993:115). De identificatie met een plaats wordt ook beïnvloed door leeftijd, voor ouderen personen staat het daadwerkelijk huis vaak centraal in hun plaats-identiteit (1993:115).

In de deze hoofdparagraaf zijn de begrippen identiteit en belonging uiteengezet en vervolgens in de context van migratie geplaatst. Allereerst is identiteit dus een voortdurend proces is, bestaande uit 2 dimensies: zelfcategorisering en het externe identificatieproces. Samen genomen is dat de sociale classificering, die weer onderhevig is aan verwachtingen. Is de identiteit die ontstaat uit de twee dimensies de nominal identity, dan zijn de daaraan gekoppelde verwachtingen de virtual identity.

Waar een persoon zijn identiteit aan ontleent, kan uiteenlopen van individuen tot groepen en van religie tot aan gender. Alle sociale relaties die een persoon aangaat of waar hij aan onderworpen wordt, vormen samen de sociale wereld van een persoon. Als men, doordat men zich verplaatst, een deel van deze sociale wereld kwijt raakt, zal men op zoek moeten naar nieuwe sociale relaties waar men zijn identiteit en gevoel van belonging aan kan ontleen.

Door het leven in een andere samenleving en of land dan het thuisland, kan een persoon te maken krijgen met identiteitsconflicten. Om te integreren en zijn plek te vinden binnen de nieuwe samenleving, moet hij deze conflicten overwinnen.

Binnen het hervinden van belonging, is het hervinden van een thuis van groot belang. Wat men als thuis ervaart, is vaak een plek en tijd waaraan men voor een groot deel ontleent wie hij is. Het hebben van een plek is een vervulling van de fysieke en de emotionele behoefte van een mens.

1.2 Definities: Het onderscheid tussen migratieproces en het vluchtproces

In verschillende disciplines zijn de definities en het onderscheid tussen migranten en vluchtelingen nog steeds een punt van discussie. De meest specifieke definities zijn geprobeerd te geven door juristen¹⁰. Sociologen en antropologen hebben juist geprobeerd de definities breed te houden (Skran en Daughtry 2007:19). Volgens Skran en Daughtry staat in het debat van sociologen en antropologen centraal dat er veel overeenkomsten zijn tussen vluchtelingen en migranten (2007:19). Het debat

¹⁰ Specifieke definities zijn daar ook noodzakelijk, vanwege het feit dat de definities toegepast worden in beleid en wetten.

rondom de definities en het onderscheid tussen migranten en vluchtelingen is binnen dit theoretisch kader in kaart gebracht. Om dit te kunnen begrijpen zullen eerst de verschillende definities van migrant en vluchteling behandeld worden.

Definities met de daarbij horende context zijn te vinden in encyclopedieën. Bekende encyclopedieën en sociaal wetenschappelijke encyclopedieën zijn bekeken om een analyse te maken van de definities. De grootste overeenkomst is dat zij allemaal bij de term vluchteling de VN-Convention van 1951 aanhalen. Deze definitie luidt als volgt:

“Any person who: owing to a well-founded fear of being persecuted for reasons of race, religion, nationality, membership of a particular social group, or political opinion, is outside the country of his nationality, and is unable to or, owing to such fear, is unwilling to avail himself of the protection of that country”

Toch claimt het overgrote deel van de encyclopedieën daarbij dat er niet één definitie is van vluchteling en dat deze conventie alleen houvast biedt. Een enkele benadrukt dat de VN-definitie niet volledig is. Er mist bijvoorbeeld de mogelijkheid om als vluchteling erkend te worden als je vanwege gender of seksuele voorkeur vervolgd wordt. De encyclopedie van de Social Sciences lijkt er beter in geslaagd om te laten zien dat er niet één definitie is, maar wel dat alle vluchtelingen een aantal gemeenschappelijke eigenschappen hebben, namelijk: “they are uprooted, they are homeless, and they lack national protection and status”(International Encyclopedia of the Social Sciences 1968:362). Daarbij maken ze duidelijk dat elke vluchteling een migrant is, maar dat niet elke migrant een vluchteling is. Een indeling die vaak terug te zien is in de literatuur. De encyclopedie die de twee termen echt tegenover elkaar zet is de Encyclopedia of the World’s minorities: “Technically, refugees flee to save their lives, while migrants seek to improve their economic prospects” (2004:1007).

Antropologische encyclopedieën geven daarbij aan dat binnen hun veld van onderzoek er veel aandacht is voor de ervaringen van migratie en vluchten. Een voorbeeld hiervan is: “The adaptive strategies of migrants, including the social networks devised either in the process of migration or within an immigrant community to sustain social contacts, to facilitate the procurement of a job or to provide psychological support were a primary focus of research” (Graves and Graves 1974). Zij besteedde dus aandacht aan hoe migranten omgaan met de ervaringen van migratie en integratie.

Opvallend is dat alle hier behandelde encyclopedieën hun uitleg of definitie van de termen baseren op basis van het punt van vertrek van een persoon. Aan de definities van deze groepen in het aankomstland is tot nu toe weinig aandacht besteed. Wel is er aandacht in de antropologische encyclopedieën voor de problemen waar vluchtelingen en migranten tegen aan lopen in het gastland. De Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology laat zien dat stigmatisering en de langdurige asielpcedures er voor zorgen dat asielzoekers vaak lang moeten wachten voor zij de kans krijgen om zichzelf te integreren in de voor hen nieuwe samenleving (Barnard & Spencer 2002:473). Dit zelfde probleem wordt aangekaart door de Encyclopedia of Cultural Anthropology, die aandacht geeft aan de

overgangsfase waar iedere migrant door heen moet en het daarmee vaak samengaan- de gevoel van het verliezen van belonging (Encyclopedia of Cultural Anthropology 1996:1007). Als laatste noemt alleen de Encyclopedia of Cultural Anthropology van de hierboven besproken encyclopedieën het sociale label van vluchtelingen als zijnde dat men hen ziet als afhankelijk, hulpeloos en ellendig (1996: 1007).

Het onderscheid tussen de twee termen is dus voornamelijk gebaseerd op de vluchtelingen- definitie die voortkwam uit de VN-Conventie van 1951. Daarnaast is het onderscheid tussen de groepen als gedwongen en ongedwongen migranten duidelijk aanwezig. Onderscheid op basis van de reden van vertrek en de hoeveelheid tijd die iemand heeft om te beslissen te vertrekken, komt ook voor. Binnen de antropologie en de sociologie is er veelvuldig discussie geweest over de definities, deze discussie komt in de volgende paragraaf aan bod.

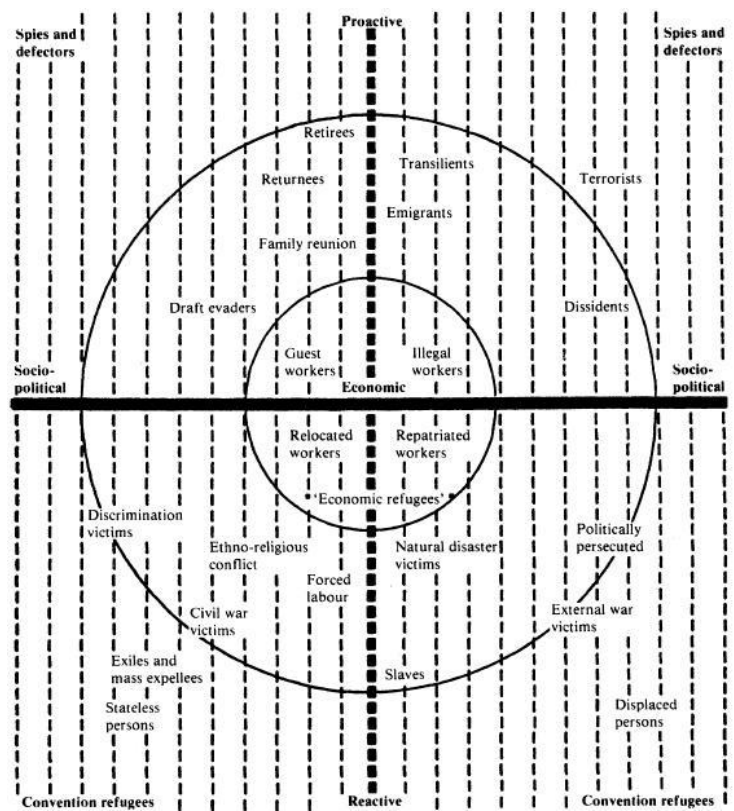
1.3 Discussies over de termen en definities

In de bespreking van de verschillende definities is naar voren gekomen dat het onderscheid tussen migranten en vluchtelingen niet vastomlijnd is. Toch houdt men graag vast aan een definitie en hierbij is de VN-Conventie van 1951 en de daarbij horende definitie van vluchteling het vaakst aangehouden. Een ieder die geen vluchteling is volgens deze definitie wordt dan als “gewone” migrant gezien. Binnen de sociale wetenschappen worden er vragen gesteld bij deze definities. In tegenstelling tot de encyclopedieën geven deze wetenschappers vaak wel een alternatieve oplossing. Eerst zal er aandacht zijn voor de belangrijkste discussiepunten, om vervolgens de inzichten die voortkomen uit deze kritiek in het analysehoofdstuk te vergelijken met informatie uit het casusmateriaal.

Er is voornamelijk kritiek op de eigenschappen waar het onderscheid geregeld op gebaseerd is. Ten eerste zou volgens sommige wetenschappers het onderscheid niet gebaseerd moeten worden op het gedwongen of ongedwongen migrant zijn. Ten tweede dient er volgens hen meer aandacht te zijn voor de wijze waarop een persoon vertrekt. Ten derde zouden de definities de vele overeenkomsten tussen de groepen verdoezelen en als laatste zou het onderscheid tussen politieke en economische migranten te simpel zijn. De economische en politieke redenen om te vertrekken kunnen volgens hen door elkaar lopen.

Allereerst is er dus kritiek op het feit dat het onderscheid tussen vluchtelingen en migranten vaak gemaakt wordt op grond van het gedwongen of ongedwongen zijn. Kunz geeft aan dat er niet vergeten moet worden dat in vele gevallen het besluit om te vluchten ook een keuze was uit meerdere opties. Hij heeft het idee dat vele vluchtelingen zich vaak niet bewust zijn van de keuzes die zij maken en welke gevolgen deze keuzes hebben (Kunz 1981:46). Richmond is ook van mening dat er te veel nadruk ligt op het gedwongen en ongedwongen onderscheid. Hij verwoordt deze kritiek door eerst aan te kaarten dat volgens hem de validiteit van het verschil tussen “movements of population that are voluntary and involuntary, or forced and free” twijfelachtig is (Richmond 1988:8). Vluchtelingen zouden volgens hem enkel het probleem hebben dat er meer belemmeringen zijn bij het maken van

een keuze. Ze zouden minder keuzes hebben als ze moeten beslissen waar ze heen gaan en wanneer ze daar heen gaan (1988:14). Richmond stelt voor om migratie in het algemeen te zien als een continuüm tussen proactieve en reactieve bewegingen (1988:17). Proactieve aan de ene kant van dit spectrum als het langdurig overwegen van migratie en daarin een afweging maken van de voor en nadelen van de migratie. Daarnaast de reactieve vorm van migratie als het andere uiterste van dit spectrum, waarbij de beslissing om te migreren in een staat van paniek wordt gemaakt. Het tussentstuk is volgens hem in kaart te brengen door te kijken naar de beslissingen die worden gemaakt als reactie op verschillende degradaties van angst. Angst voor het falen van het sociale systeem om de persoon te voorzien in zijn individuele, biologische, economische en sociale behoeften (1988:17). Hij geeft dit continuüm weer in figuur 1.

Figuur 1

Ten tweede is Stein van mening dat er meer aandacht moet zijn voor de wijze van vertrek van een groep vluchtelingen en hij maakt hierbij gebruik van de ideeën van Kunz (Stein 1981:330). Hij stelt een onderverdeling voor in de groep die nu gezien worden als vluchtelingen. Deze onderverdeling maakt hij op basis van het concept: tijd, waarmee hij doelt op de tijd die er is of die genomen kan worden om de beslissing te vluchten te nemen. Hij stelt voor om onderscheid te maken tussen acute en *anticipatory* vluchtelingen. De acute migrant heeft niks gepland of voorbereid voor zijn vertrek en kijkt niet naar de toekomst, de *anticipatory* vluchteling doet dit wel (Stein 1981:322). De *anticipatory* vluchteling komt volgens hem dan dicht in de buurt van de ongedwongen migrant. Het enige verschil tussen hen is dat elke bestemming voldoet voor de *anticipatory* vluchteling en dat niet elke bestemming voldoet voor de ongedwongen migrant. De verdeling die Stein hier voorstelt is goed in verband te brengen met het onderscheid tussen proactieve en reactieve dat Richmond voorstelt. Beiden maken onderscheid op het al dan niet in staat zijn om een overwogen keuze te maken voor de migratie of vlucht. Alleen Stein ziet dit onderscheid binnen de categorie van vluchtelingen en Richmond ziet een onderscheid op basis hiervan voor migranten in het algemeen. Opvallend is dat Stein geen definitie geeft van wie hij ziet als vluchtelingen, hierdoor is zijn voorgestelde onderscheid minder goed in te schatten.

Ten derde stelt Hein de kritische vraag of het onderscheid tussen migranten en vluchtelingen niet enkel een sociaal construct is wat de overeenkomsten tussen deze groepen verdoezelt (Hein 1993:43). Voorbeelden van deze overeenkomsten zijn dat zij allemaal ergens anders een thuis moeten opbouwen, nieuwe sociale relaties moeten aangaan, werk zoeken en hun identiteit moeten herdefiniëren. Hein heeft zich gebogen over het debat tussen realisten en nominalisten, dat zich bezighoudt met de vraag of vluchtelingen fundamenteel anders zijn dan immigranten en of de categorisering niet juist de overeenkomsten maskeert. De nominalisten binnen dit debat houden vast aan het idee dat het vluchtelingen label enkel bureaucratisch is en de realisten zien de term vluchteling als een sociaal construct (1993:44). Realisten zien daarbij dat migranten en vluchtelingen beiden steunen op sociale en *kinship* netwerken tijdens migratie en resettlement (1993:49). Ondanks dit proberen de nominalisten en realisten toch een helder onderscheid te maken tussen migranten en vluchtelingen. Realisten zien het migreren als een actie die men onderneemt vanwege een combinatie van meerdere factoren, denk aan politieke en economische en sociale redenen. Een onderscheid tussen politieke en economische migranten is daarom volgens hen niet op zijn plaats (1993:47). Daarentegen zien zij wel een onderscheid tussen migranten en vluchtelingen als het gaat over de consequenties van het migreren op de identiteit. Het zijn van balling heeft volgens hen grotere consequenties voor de sociale identiteit, dan het zijn van migrant. Nominalisten vinden daarentegen juist dat er wel een onderscheid moet zijn tussen politieke en economische migranten, omdat de staat hier baat bij heeft (1993:47). Daarnaast is het zo dat staten een rol spelen in het onderscheid, omdat vluchtelingen door het ontbreken van bescherming door hun eigen staat gescheiden kunnen worden van de algemene groep migranten en dan een andere behandeling kunnen krijgen (1993:46-47).

Als laatste is er kritisch gekeken naar de vraag of economische migranten niet ook als vluchtelingen gezien kunnen worden. In het begin van de jaren 50 waren de meeste wetenschappers het er over eens dat vluchtelingen anders waren dan economische vluchtelingen vanwege de politieke aard van hun migratie (Skan en Daughtry 2007:20). Er werd niet aan gedacht dat hun reden om te vluchten wellicht ook beïnvloed was door de economische omstandigheden in het thuisland. Volgens Skan en Daughtry ligt een groot deel van de verantwoordelijkheid voor iemands economische situatie bij de staat, dus politieke problemen kunnen in sommige gevallen in verband gezien worden met economische problemen (2007:21).

Binnen de discussies over het onderscheid is weinig aandacht besteed aan het onderscheid dat men maakt op basis van sociale eigenschappen in het land van aankomst. Denk hierbij aan de ervaringen die een persoon heeft tijdens de migratie of vlucht en de ervaringen die een persoon heeft in het land van aankomst. Richmond is de enige die kritiek uit op hoe men om gaat met deze ervaringen van migranten. Hij vindt het kwalijk dat als men kijkt naar “questions of absorption in receiving countries, the experiences of refugees are rarely distinguished from those of economic migrants.” (Richmond 1988:9). Hij geeft aan dat er op dit vlak naar zijn inziens een beter onderscheid

gemaakt dient te worden. Hij koppelt hier niet zijn eerdere suggestie, om groepen in te delen binnen het continuüm van proactief-reactief, aan vast.

Ondanks de kritiek zijn er ook wetenschappers die onder de aandacht brengen dat het juist een positieve verandering is geweest dat sinds 1951 vele migranten (vluchtelingen) bescherming krijgen en er dus sprake van een onderscheid is. Zij die eerst aan hun lot werden overgelaten, krijgen nu dankzij het label vluchteling wel bescherming en hulp (Long 2013:4). Deze bescherming leidt er echter in sommige gevallen toe dat vluchtelingen via beleid uitgesloten kunnen worden van deelname aan de maatschappij, bijvoorbeeld door hen de toegang tot de arbeidsmarkt te ontzeggen(2013:5). De toegang die “gewone” migranten wel hebben.

De kritiek die de hierboven besproken wetenschappers uitten op het bestaande onderscheid tussen migranten en vluchtelingen komt neer op een drie punten. Ten eerste is er discussie over de juistheid van het onderscheid op basis van het gedwongen of ongedwongen migreren. Dit sluit aan op het punt dat wordt gemaakt dat men liever een onderscheid ziet op de wijze waarop een beslissing om te migreren wordt gemaakt en de tijd die daarvoor genomen is. Als laatste is er aandacht voor de invloed van de staat op het onderscheid. De een ziet het belang van het onderscheid voor de staat en de ander ziet de invloed die de staat heeft, maar ziet het onderscheid tussen politieke en economische vluchtelingen liever verdwijnen. Hieruit valt op te maken dat het spanningsveld tussen agency en structure een rol speelt binnen dit debat. In hoeverre zijn vluchtelingen daadwerkelijk gedwongen en in hoeverre heeft de staat invloed op het leven van individuen en groepen mensen? Wat dit spanningsveld theoretisch inhoud zal in de volgende paragraaf ter sprake komen.

1.4 Structure en Agency

Het spanningsveld tussen gedwongen en ongedwongen en structure en agency is al een aantal keer naar voren gekomen. Zo is er de discussie over het onderscheid tussen gedwongen en ongedwongen migratie. Daarnaast zijn er de ogenschijnlijke keuzes die een persoon kan maken tijdens het migratieproces en tijdens het hervinden van belonging en identiteit. De begrippen structure en agency zullen hier nu verder uitgelegd worden.

Vele sociale denkers hebben zich gebogen over de concepten structure en agency, de meeste van hen zijn beïnvloed door Marx Weber. Zonder uitgebreid in te gaan op alle theorieën wordt agency gezien als: a person’s capability or power to act, to “make a difference,” or to intentionally intervene in her world” (Appelrouth 2008:755). Op elk moment in tijd kan de persoon kiezen hoe hij handelt, dus hoe hij keuzes kan maken (Verkuyten 1995:17). Structure is te zien in tegenstelling tot agency als: “the rules and resources drawn upon by individuals “in the production and reproduction of social action””(Giddens 1984:19 in Appelrouth 2008:754). Door Appelrouth omschreven als de externe krachten die de acties van een individu bepalen of beperken (Appelrouth 2008:755).

Als we deze informatie gebruiken om de situatie van migranten en vluchtelingen te bekijken, is te zien dat de categorisering door externe factoren invloed kan hebben op hun leven. “Being

categorized in a particular way implies being treated or institutionalized in that way” (Verkuyten 1995:18). Er moet echter niet te veel macht worden toegeschreven worden aan de categorisering en daarmee structure (1995:17). Er zijn namelijk vele momenten waarop agency een rol speelt, oftewel de vrijheid om in bepaalde situaties keuzes te maken over de eigen toekomst. De grote invloed van de staat op de sociale organisatie van migratie en de creatie van migratie-identiteiten wordt door sommigen als reden gegeven om migranten en vluchtelingen afzonderlijk van elkaar te blijven zien (Hein 1993:51). Externe factoren, andere dan de staat, bepalen aan de hand van de informatie uit media en van de staat hoe zij anderen zien (Jenkins 2008:26). Mensen zijn geen projectie van wat er buiten hen om over hen wordt gezegd en wat er voor hen wordt bepaald, maar het heeft wel invloed op wie ze (kunnen) zijn (Verkuyten 1995:17).

1.5 Vragen voor de analyse

Aan de hand van dit theoretisch kader zijn er negen casussen bestudeerd. Vier van deze casussen hebben als onderzoeksgroep migranten en vijf hebben als onderzoeksgroep vluchtelingen. Het antwoord op de hoofdvraag van deze scriptie is gevonden door de informatie uit de casussen naast de gevonden theorie te leggen. De volgende vragen staan centraal binnen de analyse: Welke thema's komen naar voren als men spreekt over het hervinden van belonging? Welke rol heeft de virtual identity bij het hervinden van belonging? In hoeverre zijn de keuzemogelijkheden van vluchtelingen en migranten beperkt door structure? En als laatste is gekeken of de hierboven genoemde theorie van Kunz¹¹, die zegt dat het hervinden van belonging afhangt van de volgende factoren: cultural compatibility, population policies en sociale ontvankelijkheid, van toepassing is op deze casussen.

¹¹ Zie bladzijde 9 voor de theorie van Kunz.

Hoofdstuk 2 Analyse migranten en vluchtelingen studies

Aan de hand van het theoretisch kader is een aantal casussen geanalyseerd. De analyse heeft plaatsgevonden aan de hand van twee deelonderwerpen: het hervinden van belonging en het onderscheid tussen migranten en vluchtelingen. In het eerste stuk van deze analyse is er kritisch gekeken naar de termen vluchteling en migrant die worden gebruikt en de relevantie van deze termen voor het desbetreffende onderzoek. In het tweede stuk van de analyse is gekeken welke factoren van invloed zijn op het hervinden van belonging, waarbij direct een vergelijking gemaakt is tussen het casusmateriaal over vluchtelingen en die over migranten.

Het casusmateriaal dat is geanalyseerd, bestaat uit vijf casussen met betrekking tot vluchtelingen en vier casussen met betrekking tot migranten. Elke casus zal in paragraaf 2.1 kort besproken worden. De casussen zijn geselecteerd omdat zij alle als onderwerp migranten of vluchtelingen hebben en ingaan op identiteitskwesities en/of het hervinden van belonging. Daarbij is er op gelet dat de artikelen niet naar elkaar verwijzen, zodat er gebruik gemaakt zou worden van losstaande casussen. Als laatste is er op gelet dat de casussen ook geografisch verspreid zijn (figuur 2), zodat er een zo divers mogelijk beeld geschetst kan worden, zie hiervoor . Dit is wellicht een valkuil geweest, omdat de situaties die omschreven zijn zeer divers zijn en er daarom wellicht veel meer casussen nodig zijn om iets te kunnen zeggen over dit onderwerp. Het doel van deze scriptie is echter om iets algemeen te kunnen zeggen over het verschil in het hervinden van belonging tussen migranten en vluchtelingen. Dit is niet mogelijk als het literatuuronderzoek zich op een specifieke regio richt, dus is er voor gekozen toch een klein aantal maar zeer diverse casussen te behandelen.

Figuur 2¹²

¹² De grote of kleur van de pijlen in dit figuur hebben geen betekenis.

2.1 Vluchteling of migrant?

Het casusmateriaal dat voor de analyse is gebruikt, heeft of economische migranten of vluchtelingen als doelgroep. Opvallend is dat geen enkele auteur de grenzen van zijn onderzoeksgroep heeft aangegeven. Er is dan ook in geen enkel artikel een definitie van vluchteling of migrant te vinden. Daarnaast is het opvallend dat zeven van de negen auteurs gebruik heeft gemaakt van de sneeuwbalmethode om aan respondenten te komen. De criteria waaraan hun respondenten moesten voldoen zijn alleen niet duidelijk, het zou op deze manier mogelijk zijn dat iemand die niet officieel erkend is als vluchteling wel is meegenomen in het onderzoek over vluchtelingen. Doordat de auteurs geen definities geven van hun onderzoeksgroep, is niet duidelijk of dit wellicht een probleem zou kunnen zijn voor de validiteit van hun onderzoek.

De grenzen van de onderzoeksgroepen zijn dus niet goed duidelijk. Wel noemen de auteurs kenmerken van de groepen die ook in het theoretisch kader naar voren zijn gekomen. Ward en Styles laten weten dat de migranten van Engeland naar Australië vrijwillig gemigreerd zijn en dat ze op zoek gingen naar een beter bestaan met voornamelijk economische redenen (Ward & Styles 2003: 351). Ook de migranten uit Polen in het onderzoek van Weishaar en de migranten uit China in het onderzoek van Liu hebben hun land verlaten vanwege economische redenen (Weishaar 2010; Liu 2013). Alleen de migranten uit het artikel van Hardwick geven aan hun land te hebben verlaten vanwege het politieke systeem, het gaat hier om migranten die Amerika verlieten en zich vestigden in Canada (Hardwick 2010).

De andere 5 casussen hebben vluchtelingen als hun onderzoeksgroep. Geen enkele auteur noemt specifieke kenmerken van de groep vluchtelingen. Opvallend is dat Mahmoud zijn onderzoeksgroep vluchtelingen noemt, maar dat juist een deel van deze groep door UNCHR niet officieel gezien wordt als vluchteling (Mahmoud 2011). Het gaat hier over de vluchtelingen vanuit Sudan naar Cairo (Egypte). De andere casussen beschrijven vluchtelingen van voormalig Joegoslavië naar Rome, asielzoekers en vluchtelingen vrouwen van Afrika naar Engeland en vluchtelingen van Eritrea naar Sudan (Korac 2003; Bailey 2012; Kibreab 2000). Als laatste is het artikel van Kinefuchi meegenomen in deze analyse. Hij beschrijft de Montagnard informanten als vluchtelingen, maar gedurende het artikel omschrijft hij deze groep als migranten, vluchtelingen en diaspora (Kinefuchi 2010). De titel van een artikel is echter vaak bepalend voor het onderwerp en deze casus zal daarom behandeld worden als een case over vluchtelingen. Daarbij hebben deze mensen vanwege politieke redenen hun land verlaten en liepen zij kans op vervolging en passen zij op deze manier in de heersende definitie van vluchteling.

Ten slotte valt op dat niet alleen de groepen niet helder zijn afgebakend, maar dat de termen vluchteling en migrant in geen van de casussen ter discussie is gesteld. Er wordt enkel gesproken over de impact die een label kan hebben, maar niet of de labels/termen wellicht zouden moeten veranderen.

2.1.1 Relevantie termen in casusmateriaal

De onderzoeksgroepen in het casusmateriaal zijn dus niet helder afgebakend. Dit roept de vraag op in hoeverre de term migrant of vluchteling relevant is in deze casussen. Doordat niet helder is hoe de onderzoekers hun groepen hebben afgebakend, lijken ze op hun onderzoeksgroep een label te plakken zonder te weten of dit label op hen van toepassing is. Aan de term vluchteling en aan de term migrant hangen bepaalde verwachtingen, door Jenkins de virtual identity genoemd (Jenkins 2004: 22). De onderzoekers hebben wellicht zonder het zelf te beseffen een label toegekend aan personen, omdat zij voldeden aan de virtual identity die gekoppeld is aan het label. Ze benadrukken bijvoorbeeld dat de migranten vrijwillig vertrokken zijn en onafhankelijke individuen zijn die in staat zijn zelf keuzes te maken over hoe hun leven er uit moet zien. Juist de voortdurende nadruk op de vrijwillige kant van migreren is door Richmond bekritiseerd (Richmond 1988:8).

De vluchtelingen die zijn besproken door Korac, oftewel de Joegoslaven die zich vestigen in Rome, werken juist ter onderbouwing van de kritiek van Richmond. Korac beschrijft de vlucht van deze groep namelijk als *spontaneously* (Korac 2003:418). Hij schrijft meer agency toe aan deze groep vluchtelingen, dan het veel gebruikte onderscheid tussen gedwongen en ongedwongen migranten. Ook is er op deze manier minder aandacht voor de vaak voor lief genomen virtual identity van de vluchteling als een slachtoffer van de omstandigheden. In de rest van het hier te behandelen casusmateriaal over vluchtelingen zijn ze wel als gedwongen migranten en slachtoffers neergezet.

Doordat de auteurs geen vragen stellen bij de door hen gebruikte termen, blijven er gaten in het onderzoek. Daarbij is er ook geen vergelijking gemaakt met andere groepen die belonging proberen te hervinden, hierin ligt dan ook zeker nog een taak voor sociale wetenschappers. Met behulp van deze analyse is geprobeerd alvast een deel van dit gat op te vullen.

2.2 Belonging en identiteit

Deze paragraaf geeft antwoord op de volgende vragen: Hoe zijn de onderwerpen belonging en identiteit besproken in de casussen? Kunnen de theorieën van Kunz over factoren die de kans op het hervinden van belonging in een gastland verhogen, onderbouwd worden met informatie uit de casussen? Factoren die hij noemt zijn: cultural compatibility, population policies en sociale ontvankelijkheid. De laatste vraag die behandeld wordt, is: aan welke eisen moet een gastsamenleving voldoen voor vluchtelingen en migranten om belonging te kunnen vinden?

In een aantal artikelen van het casusmateriaal is specifiek het woord belonging gebruikt om aan te geven dat de respondenten wel of niet hun plek binnen de nieuwe samenleving hebben gevonden. In andere artikelen is men eerder geneigd te zeggen dat iemand goed geïntegreerd is of de nieuwe samenleving zijn thuis noemt (Weishaar 822; Kinefuchi 240). Aan het belang van het begrip thuis zal in paragraaf 2.2.2 aandacht worden besteed.

Tijdens de analyse van de artikelen kwamen een aantal specifieke thema's naar voren. Door de artikelen op deze vlakken met elkaar te vergelijken, is een beter beeld te krijgen van welke factoren

men zou kunnen zien als factoren die van invloed zijn op het hervinden van belonging. De factoren die behandeld zijn, zijn de volgende: de thuissituatie, gender, leeftijd, afkomst, eigenschappen thuisland, het gedwongen/ongedwongen zijn, gastland factoren, beleid, contacten met het thuisland, contact met mensen met gelijke ervaringen, het hebben of krijgen van burgerschap, de lengte van het verblijf in het gastland en persoonlijke eigenschappen. Deze thema's komen in meer dan één casus naar voren als men spreekt over het hervinden van identiteit en belonging.

2.2.1 Thuis

Om aan te geven of de migranten of vluchtelingen hun plek binnen de nieuwe samenleving hebben gevonden, wordt er vaak gerefereerd aan het door hen vinden van een nieuw thuis. Een thuisgevoel kan ontstaan door een fysieke plek, oftewel een daadwerkelijke huis, maar ook het gevoel van belonging kan een thuisgevoel creëren.

In het casusmateriaal over de migranten is er met het woord thuis vaak gerefereerd aan het thuisland, een fysieke plek die je kunt aanwijzen. Thuis is een plaats die vele nog (kunnen) bezoeken, hier halen de migranten vanuit Polen dan ook kracht uit (Weishaar 2010:823). In het geval van de migranten van China naar Nieuw-Zeeland wordt de thuissituatie geschetst als een plaats die het thuisland met hun nieuwe wereld verbindt (Liu 2013:2). Daarbij zouden eerste generatie migranten nooit helemaal hun originele thuis achterlaten en helemaal aankomen in een nieuw thuis (Liu 2013:2). De helft van de onderzochte migranten vanuit Engeland naar Australië verwijzen wel naar Engeland als zij spreken over thuis (Ward & Styles 2003:357-358).

Naast de fysieke plek van een thuis is er in de casussen over migranten aandacht geschonken aan het belang van een thuis voor het identiteitsproces en het vinden van belonging. Thuis is dan een blijvende interactie tussen het individu, buitenstaanders en plaats (Liu 2013:5). Hardwick benadert dit anders en ziet de 'home space' van zijn respondenten als de plek waar de culturele identiteit wordt onderhouden. "In the context of migration, a strong sense of belonging to a specific place comes with the need to reinvent cultural traditions and to adhere to cultural ideas, practices, and values." (Hardwick 2010:231).

In het casusmateriaal over de vluchtelingen wordt er met het woord thuis gerefereerd naar het nieuwe thuisgevoel dat zij willen creëren of hebben gevonden. De Afrikaanse vrouwen in Nottingham hebben bijvoorbeeld door actief deel te nemen binnen AWEF een gevoel van belonging gevonden. AWEF werd hun thuis, een plek waar zij met andere vrouwen hun gezamenlijke identiteit konden tonen (Bailey 2012:860). Ook de Joegoslaven die zich vestigden in Rome konden door in de fysieke thuissituatie te leven met mensen uit de eigen regio en migranten uit andere landen, hun nieuwe samenleving als hun nieuwe thuis gaan zien en dit gaf een sense of belonging (Korac 2003:403; 2003:413). Opvallend is dat Mahmoud aangeeft dat door te vluchten men een thuis verliest (Mahmoud 2011:275). Dit wordt in het andere casusmateriaal niet expliciet genoemd, maar het is wel zo dat als er in het casusmateriaal over vluchtelingen gesproken wordt over thuis, men zelden refereert aan het

thuisland en de oude situatie, dit in tegenstelling tot de migranten. Ook de Montagnard vluchtelingen verwijzen voor het grootste deel met het woord thuis naar de gemeenschap waarin ze nu leven: de etnische gemeenschap in Amerika en de *main stream society* in Amerika (Kinefuchi 2010:235). De eerste gemeenschap is voor vele van hen van groot belang omdat ze daar hun eigen taal kunnen spreken en de voor hen bekende kinship labels kunnen gebruiken om naar elkaar te verwijzen.

Er is dus een onderscheid te zien tussen het fysieke thuis en het emotionele thuis-gevoel. In het casusmateriaal over migranten wordt met het woord thuis vaker gerefereerd naar het thuisland in vergelijking tot het casusmateriaal over vluchtelingen, waarbij met het woord thuis eerder gerefereerd wordt aan de nieuwe situatie in het gastland. Het hebben van een thuis is van belang voor het hervinden van belonging. Later zullen we zien dat de mogelijkheden voor het creëren van een thuis soms beperkt worden.

2.2.2 Contact met thuisland en contact met mensen met gelijke ervaringen

Uit de vorige subparagraaf bleek dat vluchtelingen vaker naar het gastland of de gastsamenleving refereren als zij het hebben over thuis. Uit het casusmateriaal is gebleken dat een vergelijkbaar vertrekpunt voor saamhorigheid onder een groep mensen in een nieuwe samenleving kan zorgen. Dit is ook te zien in de casussen over de vluchtelingen. De gedeelde ervaringen komen daarin naar voren als een reden om elkaar in de gastsamenleving op te zoeken. Zoals we zagen hebben de Afrikaanse vrouwen in Nottingham zich verenigd binnen de organisatie African Women's Empowerment Forum (AWEF) (Bailey 2012:851). De Montagnard vluchtelingen werden volgens Kinefuchi naar elkaar toegedreven door "the comfort out of familiarity and sense of belonging to the traditionally communal culture" (Kinefuchi 2010:240). Als laatste prefereerde ook de helft van de Joegoslavische participanten contact met het eigen volk, omdat ze het gevoel hadden dat zij elkaar beter begrepen door de gedeelde ervaringen en levenssituaties (Korac 2003:412).

Het opzoeken van mensen met gelijke ervaringen komt onder de migranten minder voor. Al zien we dat de Poolse samenleving elkaar wel opzoekt in Edinburgh. Er zijn daar aparte Poolse winkels en kerken (Weishaar 2010: 822). Het zou kunnen dat er precies binnen dit casusmateriaal weinig aandacht is voor de migranten die elkaar op zoeken, want migrantengemeenschappen zijn wel een veelvoorkomend verschijnsel.

Contact met mensen van dezelfde afkomst of met de zelfde ervaringen kan zorgen voor een gevoel van eenheid. Men gaat sociale relaties aan met hen waarmee zij zich verbonden voelen en deze sociale relaties zorgen voor een gevoel van belonging.

2.2.3 Gender en leeftijd

In het casusmateriaal over vluchtelingen is er meer gesproken over de invloed die leeftijd of gender kan hebben op de situatie van een persoon na zijn migratie, want in de artikelen over migranten is hier nauwelijks aandacht aan besteed. Ward en Styles zijn hierin een uitzondering, zij focussen zich op de situatie van vrouwen die kinderen moeten grootbrengen zonder de aanwezigheid van hun familie

(Ward en Styles 2003:352). Ze maken echter geen vergelijking tussen mannen en vrouwen binnen dit onderzoek. In de andere artikelen wordt wel gesproken over onderzoeksgroepen die uit vrouwen en mannen bestonden, maar er wordt geen vergelijking gemaakt tussen mannen en vrouwen als er wordt gekeken naar het vinden van belonging.

Het casusmateriaal over vluchtelingen legt dus meer focus op gender en leeftijd. Bailey ziet bijvoorbeeld dat de Afrikaanse vrouwen vaker dan mannen slachtoffer zijn van discriminatie en onderdrukking in het gastland (Bailey 2012:858). Zij kunnen dan slecht nieuwe sociale relaties aangaan om hun sociale wereld op te bouwen. Deze sociale wereld zorgt voor een gevoel van belonging (Vandemark 2007:245). Daarentegen is het werk wat de vluchtelingenvrouwen doen in het land van aankomst vaker werk wat hen makkelijk en snel in contact brengt met de lokale samenleving. Denk hierbij aan werken als verpleegkundige en schoonmaakster. Via deze weg hebben de Joegoslavische vrouwen waardevolle contacten met de Italianen op kunnen bouwen en hun kinderen zorgden daarnaast door hun schoolbezoek voor vriendschappen met Italiaanse families (Korac 2003:405; 2003:412). Dit in tegenstelling tot de Eritreese vluchtelingenkinderen die geen toegang hadden tot de Sudanese scholen (Kibreab 2000:283). Of kinderen toegang hebben tot onderwijs kan dus gevolgen hebben voor het hervinden van belonging voor het gehele gezin.

Een ander voorbeeld van de eventuele invloed van geslacht op het hervinden van belonging is dat het voor de mannen soms lastiger is om werk te vinden dan voor vrouwen. Hierdoor kunnen genderrollen veranderen en dit kan zorgen voor identiteitsproblemen (Mahmoud 2011:280-281).

In het casusmateriaal over migranten is dus weinig aandacht besteed aan de eventuele verschillen tussen mannen en vrouwen bij het vinden van belonging. In de vluchtelingen casussen is hier wel aandacht voor, maar daar zijn geen conclusies over te trekken. Vrouwen lijken vaak meer toegangswegen te hebben tot de lokale bevolking, grotendeels via het werk wat zij doen, maar zij zouden daarbij wel eerder slachtoffer zijn van discriminatie en onderdrukking.

2.2.4 Afkomst en eigenschappen thuisland

Uit het theoretisch kader kwam naar voren dat de afstand tot het thuisland positief correleert met de kwaliteit van het vluchtelingenbestaan (Kunz 1981:51). Noch in het casusmateriaal van vluchtelingen, noch in het casusmateriaal over migranten wordt aandacht besteed aan de afstand die er is tussen het land van aankomst en het thuisland. Wel wordt er ingegaan op bepaalde eigenschappen van het thuisland die van invloed kunnen zijn op de vluchteling of migrant als hij of zij een nieuw gevoel van belonging wil vinden in het land van aankomst.

Allereerst de migranten vanuit Polen naar Schotland. Er staan voor hen meer deuren open vanwege het feit dat zij Europees zijn, in vergelijking tot migranten die van buiten Europa naar Europa willen migreren. De Polen zien daarbij hun migratie voor werkdoeleinden als iets wat normaal is (Weishaar 2010:825). Doordat de economische situatie in Polen zelf niet optimaal is, zijn economische omstandigheden vaak de reden voor vertrek. Hierbij kom je weer uit op het

spanningsveld tussen politieke en economische redenen om te vertrekken, dat vluchtelingen en migranten volgens de meeste wetenschappers van elkaar scheidt (Skran en Daughtry 2007:20).

De redenen voor vertrek zijn binnen een groep vluchtelingen vaker identiek dan binnen een groep migranten. Toch wordt er ook in deze vluchtelingencasussen geregeld vergeten dat vertrekredenen niet voor iedereen gelijk zijn. De redenen van de Afrikaanse vluchtelingen die naar Engeland vertrokken zijn bijvoorbeeld politieke redenen, maar later in het artikel komt naar voren dat sommige respondenten ook te maken hebben gehad met onderdrukking en disempowerment in de vroegere thuissituatie (Bailey 2012:855). Ook de vluchtelingen uit Sudan hebben om politieke redenen het land verlaten, maar ook daar wordt pas later duidelijk dat er daarbij veel spanningen waren tussen de bevolkingsgroepen onderling (Mahmoud 2011:264). Ondanks de disempowerment die de Afrikaanse vrouwen hebben ervaren, hebben ze een sterke wil om hun eigen identiteit en gevoelens van belonging te vormen. Ze gaan te werk als “conscious agents toward changing their lives (Bailey 2012:855). Deze “eigenschap” van het thuisland lijkt hen in deze zin positief te beïnvloeden. Ze hebben nu de vrijheid om te zijn wie ze willen zijn. Ook het koloniale bewind in Eritrea heeft voor een collectieve identiteit onder de bevolking gezorgd. Een identiteit die hen hielp na hun vlucht naar Sudan (Kibreab 2000:259)

Een land van herkomst kan ook eigenschappen hebben die een negatief effect hebben op de mensen die het verlaten. De “eigenschap” van Sudan als een land met conflicten tussen bevolkingsgroepen lijkt een negatief effect te hebben op de nieuwe situatie van de vluchtelingen. De nieuwe ideeën, waarmee zij in aanraking kwamen in Egypte, zorgden voor nieuwe conflicten en meningsverschillen tussen de groepen die zich hadden gevestigd in Egypte (Mahmoud 2011:264). Ook de afkomst van de Montagnard vluchtelingen heeft volgens Kinefuchi soms een negatieve invloed gehad op hun situatie in Amerika. Hij zegt: “they begin their post-migration life from unequal conditions due to their class, gender, racial and other systems of inequality”(Kinefuchi 2010:242). Niet iedereen zou op deze manier gelijke toegangswegen hebben tot de gastsamenleving.

Er zijn dus positieve en negatieve gevolgen voor het vinden van belonging die veroorzaakt worden door eigenschappen van het thuisland. De meeste negatieve gevolgen waren te zien binnen het casusmateriaal van de vluchtelingen. Voorbeelden zijn ongelijkheden waar men slachtoffer van was in het thuisland, die men meeneemt naar het gastland of de conflicten tussen bevolkingsgroepen in het thuisland die zorgen voor spanningen in het land van aankomst. Ook de positieve effecten zijn voornamelijk waargenomen in het casusmateriaal van de vluchtelingen. Op deze manier kan geconcludeerd worden dat de afkomst en eigenschappen van het thuisland op vluchtelingen meer invloed lijken te hebben dan op migranten.

2.2.5 Gedwongen of ongedwongen

Zoals we hebben kunnen zien speelt de reden van vertrek een rol in hoe een persoon gezien en gelabeld wordt. Dit label heeft dan weer gevolgen voor de kansen die ze krijgen in het land van

aankomst. De migranten die uit Europa komen en zich verplaatsen binnen Europa hebben bijvoorbeeld te maken met minder obstakels en zijn in tegenstelling tot vluchtelingen onderhevig aan ander beleid. Aan de factor beleid zal in paragraaf 2.2.7 aandacht worden besteed, maar het is duidelijk dat het onderscheid van invloed is op de toekomst van de persoon. De vraag is echter, of als er geen onderscheid op basis van gedwongen en ongedwongen gemaakt zou worden, het gedwongen of ongedwongen zijn van invloed is op het hervinden van belonging.

De Amerikanen die migreren naar Canada, evenals de migranten van China naar Nieuw-Zeeland zijn ongedwongen en zijn in staat om hun eigen huis en werk te kiezen in de stad van hun keuze (Hardwick 2010:91; Lui 2013:1). Ze hebben door het feit dat ze ongedwongen zijn keuzevrijheid bij het creëren van hun nieuwe thuis. Men kan ook kijken naar de tijd die een migrant heeft om zijn migratie voor te bereiden, een aanpak die aansluit bij het pro-actieve en reactieve idee van migratie die Richmond aandroeg (Richmond 1988). Op deze manier hebben Ward & Styles gekeken naar hun migranten (van Engeland naar Australië). Opvallend is dat er volgens hen een positieve relatie is tussen de mogelijkheid om de migratie te plannen en de beleving van het nieuwe leven in het land van aankomst (Ward & Styles 2003:351).

De vluchtelingen uit het onderzoek van Bailey vonden belonging zonder dat hun wijze van migratie hier invloed op heeft. Dus ongeacht hoe lang ze de tijd hadden om hun migratie te plannen en ongeacht of zij gedwongen of ongedwongen gemigreerd zijn, vinden zij elkaar en creëren een nieuw thuis (Bailey 2011). Daarentegen is Kinefuchi van mening dat het wel van belang is om te kijken of een persoon gedwongen of ongedwongen zijn land heeft verlaten, omdat dit gevolgen heeft voor de post-migration identity formation (2010:230).

Migranten hebben dus door hun ongedwongen migratie meer keuzevrijheid. Meer keuzes bij het vormgeven van hun nieuwe leven. Niet alleen het ongedwongen zijn, maar ook het feit dat er vaak meer tijd was voor het plannen van de migratie correleert positief met de beleving van het nieuwe leven in het gastland. In het casusmateriaal over vluchtelingen is maar een keer het belang van gedwongen migratie op de identiteitsformatie en het hervinden van belonging naar voren gekomen. Ongedwongen zijn lijkt dus het hervinden van belonging te bevorderen, terwijl het gedwongen zijn niet direct als een negatieve factor naar voren komt.

2.2.6 Gastland factoren & beleid

Uit het theoretisch kader is op te maken dat cultural compatibility, population policies en sociale ontvankelijkheid een rol spelen bij het vinden van belonging voor migranten en vluchtelingen (Kunz 1981:46). Er is gekeken of dit terug te vinden is in het casusmateriaal en of er daarnaast nog andere factoren, die gerelateerd zijn aan het gastland, invloed hebben op het hervinden van belonging.

Allereerst is er over cultural compatibility tussen het land van herkomst en het gastland als factor in het vinden van belonging weinig terug te vinden in het casusmateriaal. Er is voornamelijk aandacht voor de sociale ontvankelijkheid die de personen ervaren in het gastland. Zo zeggen de Polen

die migreerden naar Schotland dat de open en behulpzame houding van de inwoners in Edinburgh hen hielp om goed met de nieuwe situatie om te gaan (Weishaar 2010:823). Opvallend is dat de Amerikanen die verhuisden naar Canada contact met Canadezen niet als noodzakelijk leken te zien voor het hervinden van belonging (Hardwick 2010) Wel zei een van de respondenten: “I have a strong sense of belonging here because I share the values, politics, and personal belief system of my Canadian friends and co-workers”(2010:98).

In het geval van de vluchtelingen geeft Kinefuchi een voorbeeld van de bestaande ideologieën omtrent migratie die bestaan in de gastsamenleving, die de identiteitsconstructie van de vluchtelingen negatief beïnvloed (Kinefuchi 2010:245). Daarbij zegt hij dat er voor deze groep vluchtelingen te weinig mogelijkheden zijn voor contact met Amerikanen en ze elkaar op die manier niet beter leren snappen (2010:243). De vluchtelingen uit Eritrea hadden in Sudan te maken met een negatieve houding ten opzichte van vluchtelingen. De vluchtelingen werden gezien als een vervuiling voor de pure Islamitisch Sudanse culturele waarden en way of life (Kibreab 2000:283).

In het casusmateriaal komt daarnaast het belang van werk sterk naar voren. Mede dankzij het beleid van de gastlanden hebben de migranten de kans om zelf werk te vinden en daarmee ook nieuwe sociale relaties aan te gaan (Ward & Styles 2003:362; Weishaar 2010:825). Deze migranten hebben op het arbeidsvlak dus veel agency. Al is door structure, het beleid, bepaald dat zij vrij zijn om het werk te doen wat zij willen doen.

Het hebben van werk staat ook in het casusmateriaal over vluchtelingen centraal. Daarin is wel meer de nadruk gelegd op de beperkingen die het beleid op dit gebied oplegt. Door de wettelijke beperkingen kunnen de vluchtelingen uit Sudan bijvoorbeeld geen degelijk werk vinden (Mahmoud 2011:280). Evenals de Sudanese vluchtelingen hebben de Eritreese vluchtelingen vanwege het beleid dat er is in Sudan geen toegang tot werk. Volgens Kibreab is het vluchtelingenbeleid en de implementatie daarvan in Sudan er om te voorkomen dat vluchtelingen deel kunnen worden van de *larger society* (Kibreab 2000:270). Juist de afwezigheid van dit soort beleid in Italië heeft er voor gezorgd dat de vluchtelingen uit Joegoslavië meer mogelijkheden hadden om hun leven vorm te geven, werk te vinden en sociale relaties aan te gaan. “As they were allowed to work and, therefore, were permitted some level of choice as to whether or not to rely on aid, almost all of the interviewees opted for independence, often regardless of the hardships involved” (Korac 2003:206). Korac benadrukt hier dus het belang van agency voor een goede integratie (2003:398). Deze vluchtelingen hadden alle vrijheid om keuzes te maken over hun eigen toekomst. Men zou zich echter kunnen afvragen of het gebrek aan beleid er niet voor heeft gezorgd dat zij “gedwongen” aan hun lot waren overgelaten.

Te zien is dat het beleid van het gastland van grote invloed is op de keuzes die men kan maken met betrekking tot het vinden van werk en het aangaan van sociale relaties. Daarbij is de sociale ontvankelijkheid die migranten en vluchtelingen in het gastland ervaren belangrijk voor hun gevoel van belonging. Uit deze analyse is dus duidelijk geworden dat twee van de drie factoren die Kunz in

het theoretisch kader aandroeg ook van toepassing zijn in deze casussen. Deze twee factoren zijn sociale ontvankelijkheid en population policies. Een verwelkomende en open houding vanuit de samenleving en het beleid tegenover migranten hielp de migranten en vluchtelingen om met de nieuwe situatie om te gaan. Het belang van werk komt bij beiden groepen naar voren en de problemen die zij hierbij ondervinden verschilt voornamelijk per land.

2.2.7 Citizenship

Ondanks het feit dat het verkrijgen van citizenship in het theoretisch kader niet naar voren kwam als factor die van invloed was op het vinden van belonging, komt het begrip in een aantal artikelen naar voren en is hier dan ook als factor overwogen.

De meeste migranten gaven aan dat het niet hun doel was om citizenship van het gastland te verkrijgen. De Amerikanen in Canada gaven als reden dat in tegenstelling tot Amerika het in Canada niet noodzakelijk is om citizenship te hebben om sociale en economische voorzieningen te ontvangen van de regering (Hardwick 2010:98). Het was voor de migranten uit Polen naar Schotland niet het doel om citizenship te krijgen, omdat zij al genoeg hadden aan het Europees burgerschap (Weishaar 2010:820).

Voor vluchtelingen ligt de situatie vaak iets anders. Ze zijn vaker dan migranten de citizenship van hun eigen land kwijt of daarmee ook bescherming. De Sudanese vluchtelingen zijn hun citizenship kwijt geraakt en hun doel was niet om in Egypte citizenship te krijgen, maar om door de UNCHR officieel verklaard te worden als vluchtelingen (Mahmoud 2011:273). Voor de vluchtelingen uit Joegoslavië die zich vestigden in Rome werd toewijzing van burgerschap ervaren als acceptatie van hun aanwezigheid door de staat. Toch hadden de meeste van hen nog geen Italiaans burgerschap (Korac 2003:416). In Sudan hoefde de Eritreese vluchtelingen ook niet te rekenen op burgerschap en zij kregen dan ook geen bescherming van de Sudanese staat (Kibreab 2000:284).

Voor de migranten in het behandelde casusmateriaal was het verkrijgen van citizenship geen doel, omdat deze status hen niet meer voordelen of bescherming zou opleveren. Vluchtelingen die de citizenship-status van hun thuisland verloren waren, waren in sommige gevallen wel op zoek naar citizenship, vooral omdat dit bescherming kan geven. Het verkrijgen van een officiële vluchtelingenstatus lijkt echter soms hoger op het prioriteitenlijstje te staan.

2.2.8 Lengte verblijf in het gastland

In het theoretisch kader is niet ingegaan op de lengte van verblijf in combinatie met identiteit of het hervinden van belonging, omdat hier geen informatie over te vinden was. In het casusmateriaal is dit thema wel naar voren gekomen en dit is dan ook de reden waarom het hier behandeld wordt.

De eerste jaren in Italië werden gekarakteriseerd als een gevecht voor fysieke overleving (Korac 2003:402). De vluchtelingen in Sudan hadden geen vooruitzicht en hun identiteit bleef veranderen zolang die situatie voortduurde (Kibreab 2000:259).

In het casusmateriaal over migranten zeggen Ward en Styles dat er geen correlatie bestaat

tussen de lengte van het verblijf en een positief gevoel van belonging (2003:358). In het onderzoek over Amerikanen die migreren naar Canada is er door Hardwick wel een link gezien. Zij die langer in Canada waren en politieke motivaties hadden om Amerika te verlaten zouden meer het gevoel hebben te behoren tot Canada, terwijl zij die recentelijk waren gemigreerd sterker vasthielden aan hun Amerikaanse identiteit (2010:99).

Of er een verband is tussen de lengte van verblijf en het gevoel van belonging is een factor waar meer onderzoek naar gedaan zou kunnen worden. Volgens Hardwick is er wel een verband, maar volgens Ward en Styles niet. Er is op basis van deze factor geen onderscheid te zien tussen vluchtelingen en migranten.

2.2.9 Persoonlijke eigenschappen

Als laatste factor wordt hier gekeken naar de persoonlijke eigenschappen van personen die van invloed kunnen zijn op het hervinden van belonging en identiteit.

Een goed voorbeeld van een persoonlijke eigenschap die invloed kan hebben op het hervinden van belonging is het al hebben van identiteitsproblemen voor de migratie of vlucht. Als dit het geval is, is een persoon vatbaarder om dit ook te ervaren in het gastland. Dit is het geval geweest voor een groot deel van de Sudanese vluchtelingen in Egypte (Mahmoud 2011:276). Daarnaast kan de hoeveelheid scholing die een persoon heeft genoten van invloed zijn op zijn mogelijkheden om te aarden in een nieuwe samenleving. De Montagnard vluchtelingen hadden bijvoorbeeld weinig scholing en spraken daarbij de taal niet, wat voor hen voor extra obstakels zorgde bij het verkrijgen van werk en andere sociale relaties in Amerika (Kinefuchi 2010:243).

Ward en Styles benadrukken daarbij dat hoe men omgaat met een situatie voor elke persoon anders is (Ward en Styles 2003:363). Dit is ook het punt dat Weishaar maakt, hij richt zich vooral op de verschillende coping-strategieën van zijn informanten (Weishaar 2010).

Persoonlijke eigenschappen van vluchtelingen en migranten moeten niet onderschat worden als factor in het proces van het hervinden van belonging. Elke persoon heeft een andere geschiedenis die hij meedraagt en die invloed heeft op zijn toekomst.

Conclusie en discussie

De hoofdvraag van deze scriptie luidt als volgt: valt er op basis van het hervinden van belonging in het land van aankomst een onderscheid te maken tussen migranten en vluchtelingen? Om deze vraag te kunnen beantwoorden is er gekeken naar het proces van het vinden van belonging van migranten en vluchtelingen. Vervolgens is gekeken of hier verschillen in te ontdekken zijn. Om te bepalen of een onderscheid gemaakt kan worden, is daarbij bekeken welk onderscheid er al gemaakt wordt tussen deze groepen en hoe dit binnen de literatuur ondersteund en bekritiseerd wordt.

Bij de meest gehanteerde definities van migrant en vluchteling wordt er gekeken naar het vertrekpunt van de persoon. Daarbij speelt de definitie van vluchteling die gemaakt is op VN-conventie van 1951 nog steeds een grote rol. Verschillende wetenschappers hebben zich echter uitgesproken over het eenzijdige onderscheid dat gemaakt wordt. Zo ligt er volgens hen te veel focus op het gedwongen of ongedwongen zijn en is er daarnaast te weinig aandacht voor de overeenkomsten en verschillen met betrekking tot ervaringen in het land van aankomst. Er is op dit gebied een groot gat binnen de literatuur. Dat er in deze scriptie is gekeken naar het punt van aankomst is een poging geweest om een deel van dit gat op te vullen.

In de analyse van de verschillende factoren die van invloed kunnen zijn op het vinden van belonging, is gebleken dat het onderscheid dat wordt gemaakt tussen migranten en vluchtelingen van invloed is op het vinden van belonging. Daarnaast is duidelijk geworden dat een groot deel van de gevonden factoren niet enkel van invloed zijn op vluchtelingen óf migranten, maar op beiden groepen.

Het onderscheid dat men maakt tussen migranten en vluchtelingen speelt vooral bij het uitvoeren van beleid een grote rol. Via beleid wordt bepaald of een persoon mag werken en waar en wanneer hij zijn leven kan opbouwen. Kijkend naar de casussen hadden de vluchtelingen meer last van dergelijke beperkende maatregelen binnen beleid. Structure kan dus een groot deel van de keuzes beperken als het aankomt op hoe men zijn leven in kan delen in het gastland. Daartegenover staat dat ook agency van grote invloed is, maar dan vaak in positieve zin. Uit het casusmateriaal is gebleken dat de mogelijkheid om actief deel te nemen in de samenleving het gevoel van belonging bespoedigt. Deze mogelijkheid kan door beleid worden ontnomen, bijvoorbeeld door vluchtelingen niet toe te laten tot de arbeidsmarkt. Daarentegen is te zien dat veel migranten en vluchtelingen het idee hebben hun eigen toekomst in de hand te hebben. Ze zijn zich bewust van de keuzes die zij kunnen maken. De mogelijkheden om keuzes te maken, maar ook de wil om keuzes te maken zijn naast de eerder genoemde factoren dus van invloed op het identiteitsproces en het hervinden van belonging.

Bij het hervinden van belonging spelen er nog meer factoren een rol. De thema's: gastland factoren, thuislandfactoren en contact met mensen met gelijke ervaringen kwamen naar voren als factoren met een grote invloed op het vinden van belonging. Op deze vlakken is een verschil te zien tussen vluchtelingen en migranten met betrekking tot de invloed van deze factoren op het vinden van belonging. Bij gastlandfactoren speelt voornamelijk het beleid van het gastland een grote rol.

Eigenschappen van het thuisland kunnen doorspelen in het gastland, bijvoorbeeld spanningen tussen bevolkingsgroepen. Als laatste het contact met mensen met gelijke ervaringen zorgt voor een gevoel van belonging bij vluchtelingen. Bij migranten lijken deze eigenschappen van minder grote invloed. Wel is het goed om te onthouden dat persoonlijke eigenschappen van een migrant of vluchteling ook een grote invloed hebben op hun kansen voor het vinden van belonging, denk hierbij aan scholing en de persoonlijke wijze waarop ze met situaties omgaan.

Het antwoord op de hoofdvraag luidt als volgt: er valt op sommige vlakken onderscheid te maken tussen migranten en vluchtelingen als men kijkt naar het proces van het vinden van belonging, maar juist het gemaakte onderscheid tussen de groepen zorgt er voor dat zij tegen andere problemen aanlopen bij het hervinden van belonging. Of je het label migrant of vluchteling krijgt, heeft invloed op de hoeveelheid agency je krijgt om keuzes te maken over je nieuw in te richten leven.

Discussie:

Het casusmateriaal is een kleine selectie uit alle artikelen die er ooit over migranten en vluchtelingen geschreven zijn. Generaliseren is in deze situatie lastig en daarbij roept het materiaal meer vragen op dan het kan beantwoorden. Zo is het opvallend dat in het casusmateriaal de migranten meer als individuen en de vluchtelingen meer als groep behandeld werden. Ook zijn er in de artikelen over migranten meer quotes van respondenten gebruikt. Daarnaast had niet elk artikel als hoofdonderwerp het hervinden van belonging, waardoor vergelijkingen tussen artikelen soms lastiger te maken waren. Er lijkt nog weinig onderzoek gedaan te zijn op dit gebied.

De meeste kritische vraag die meegenomen kan worden uit deze scriptie is de volgende: Zou een ander onderscheid binnen de groep migranten (vluchtelingen en migranten) een positievere uitwerking hebben op hen. We zien dat het huidige onderscheid er in elk geval toe heeft geleid dat men andere keuzes krijgt of in keuzes wordt beperkt. Dit terwijl een zo'n groot mogelijke keuzevrijheid, het opbouwen van een nieuw thuis en het hervinden van belonging lijkt te bespoedigen.

Aantal woorden: 12.155

Literatuurlijst

- Appelrouth, S.A. & L.D. Edles (2008) *Classical and Contemporary Sociological Theory* California, Pine Forge Press.
- Bailey, O.G. (2012) 'Migrant African Women: tales of agency and belonging' *Ethnic and Racial Studies* 35-5:850-867.
- Baumeister, R.F. & M.R. Leary (1995) 'The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation' *Psychological Bulletin* 117-3:497-529.
- Bernard, A & J. Spencer (2002) *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology* London, Routledge.
- Cuba, L. & D.M. Hummon (1993) 'A Place to Call Home: Identification with Dwelling, Community, and Region' *The Sociological Quarterly* 34- 1:111-131.
- Gonsalves, C.J. (1992) 'Psychological Stages of the Refugee Process: A model for Therapeutic Interventions' *Professional Psychology: Research and Practice* 23-5:382-389.
- Graves, N.B. & T.D. Graves (1974) 'Adaptive Strategies in Urban Migration' *Annual Review of Anthropology* 3: 117-151.
- Gupta, A. & J. Ferguson (1992) 'Beyond 'Culture'; Space, Identity, And the Politics of Difference' *Cultural Anthropology* 7-1:6-23.
- Hardwick, S.W. (2010) 'Fuzzy Transnationals? American Settlement, Identity, and Belonging in Canada' *American Review of Canadian Studies* 40-1:86-103.
- Hein, J. (1993) 'Refugees, immigrants and the state' *Annual Review of Sociology* 19:43-59.
- Jenkins, R. (2004) *Social Identity (second edition)* London, Routledge.
- Jenkins, R. (2008) *Social Identity (third edition)* London, Routledge.
- Kebede, S.S. (2010) 'The struggle for belonging: Forming and reforming identities among 1.5-generation asylum seekers and refugees' *Refugee Studies Centre*.
- Kibreab, G. (2000) 'Resistance, Displacement, and Identity: The case of Eritrean Refugees in Sudan' *Canadian Journal of African Studies* 34-2:249-296.
- Kinefuchi, E (2010) 'Finding home in migration: montagnard refugees and post-migration identity' *Journal of International and Intercultural Communication* 3-3:228-248.
- Korac, M. (2003) 'The lack of integration policy and experiences of settlement: a case study of refugees in Rome' *Journal of Refugee Studies* 16-4:398-421.
- Kunz, E.F. (1981) 'Exile and Resettlement: Refugee Theory' *International Migration Review* 15-1/2:42-51.
- Levinson, D. & M. Ember (1996) *Migration. In Encyclopedia of Cultural Anthropology* New York, Henry Holt and Company.

Levinson, D. & M. Ember (1996) *Refugees. In Encyclopedia of Cultural Anthropology* New York, Henry Holt and Company.

Liu, L.S. (2013) 'A search for a place to call home: Negotiation of home, identity and senses of belonging among new migrants from the People's Republic of China (PRC) to New Zealand' *Emotion, Space and Society* xxx:1-9.

Long, K (2013) 'When refugees stopped being migrants: Movement, labour and humanitarian protection' *Migration Studies* 1-1:4-26.

Mahmoud, H.W. (2011) 'Conflict defines origins: Identity transformations of Sudanese Refugees in Cairo' *Conflict Resolution Quarterly* 28-3:263-289.

Malkki, L. (1995) 'Refuges and Exile: From "Refugee Studies" to the National Order of Things' *Annu. Rev. Anthropol* 24:495-523.

Malkki, L. (1992) 'National Geographic: The Rooting of Peoples and the Territorialization of National Identity Among Scholars and Refugees' *Cultural Anthropology* 7-1:24-44.

Marx, E. (1990) 'The Social World of Refugees: A Conceptual Framework' *Journal of Refugee Studies* 3-3:189-202.

Richmond, A.H. (1988) 'Sociological Theories of International Migration: The Case of Refugees Current Sociology' *Current Sociology* 36-7:6-25.

Shadid, W.A. (1995) *Cultuurverschil en maatschappelijke marginaliteit, in: M. Banton e.a. (red.) Met het oog op de toekomst* Zwolle, Tjeenk Willink.

Sills, D.L. & R.K. Merton (1968) *Migration: Social Aspects. In Encyclopedia of the Social Sciences (Volume 13)* London, The Macmillan Company & The Free Press.

Sills, D.L. & R.K. Merton (1968) *Refugees: World Problems. In Encyclopedia of the Social Sciences (Volume 13)* London, The Macmillan Company & The Free Press.

Skran & Daugtry (2007) 'The study of refugees before "refugee studies"' *Refugee Survey Quarterly* 26-3:15-35.

Skutsch, C. (2004) *Refugee. In Encyclopedia of the World's minorities* London, Routledge.

Stein, B.N. (1981) 'The Refugee Experience: Defining the Parameters of a Field of Study' *International Migration Review* 15-1/2:320-330.

Vandemark, L.M. (2007) 'Promoting the Sense of Self, Place, and Belonging in Displaced Persons: The Example of Homelessness' *Archives of Psychiatric Nursing* 21-5:241-248.

Verkuyten, M. (1995) *Nationalism, Ethnicity and Cultural Identity in Europe* Utrecht, European Research Centre on Migration and Ethnic Relations.

Verkuyten, M. (2005) *The Social Psychology of Ethnic Identity* Hove, Psychology Press.

Verkuyten, M. (2010) *Identiteit en diversiteit: de tegenstellingen voorbij* Amsterdam, Pallas Publications.

Volkskrant (2013) 'Met kreten als 'respect voor elkaar' hou je Marokkaanse jongens niet in het gareel' 27/2/13 op: <http://www.volkskrant.nl/vk/nl/3184/opinie/article/detail/3400381/2013/02/27/Met-kreten-als-respect-voor-elkaar-hou-je-Marokkaanse-jongens-niet-in-het-gareel.dhtml>

Ward C. & I. Styles (2003) 'Lost and found: reinvention of the self following migration' *Journal of Applied Psychoanalytic Studies* 5-3:349-367.

Weishaar, H.B (2010) "'You have to be flexible'"—Coping among polish migrant workers in Scotland' *Health & Place* 16:820-827.